

Posudek na práci Luboše Felgra: Ústředna pro židovské vystěhovalce jako hlavní nástroj k vyhnání Židů z Protektorátu Čechy a Morava.

Tragickou součástí dějin Protektorátu Čechy a Morava tvoří osud židovského obyvatelstva v tomto období. Do státem organizovaného a provozovaného útlu se zapojila řada orgánů. Významné místo mezi nimi měla Ústředna pro židovské vystěhovalce, které se věnuje předložená práce. Třebaže dosavadní odborná literatura se již touto institucí zabývala, lze výběr tématu určitě pozitivně ocenit, protože souhrnné zpracování jejích dějin zatím k dispozici nemáme.

Práce je založena na výzkumu archivních materiálů i odborné literatury. K archivním pramenům by bylo vhodné přidat fondy protektorátních institucí, s nimiž Ústředna spolupracovala (viz níže). U literatury zaráží absence životopisu Adolfa Eichmanna z pera Davida Cesaraniho (Eichmann. Jeho život a zločiny, Praha, Argo 2008, zde také odkazy na další literaturu a prameny), který sice pražskou Ústřednu zmiňuje jen okrajově, ale přesto přináší vzhledem k zaměření předložené práce zajímavé postřehy. Více vytěžena mohla být i poměrně rozsáhlá česká literatura zabývající se pronásledováním Židů v českých zemích za války.

Autor se soustřeďuje především na vnitřní organizaci a fungování Ústředny. Koncentrace na tuto stránku tématu bohužel vedla k tomu, že v celé práci je Ústředna pojednána poněkud izolovaně a že opomenuty jsou její vztahy s jinými institucemi v Protektorátu i v Říši – s výjimkou Ústředny vídeňské, (která, jak autor správně konstatuje, fungovala pro Prahu jako vzor) a zmínky o Židovské obci, jejíž spolupráce s Ústřednou je nesporně zajímavá. I z autorova líčení je patrné, že Ústředna při plnění svého úkolu spolupracovala s řadou institucí. Ty by ovšem měly být uváděny poněkud pečlivěji: nebylo to ministerstvo sociální péče, jak autor uvádí, nýbrž ministerstvo sociální a zdravotní správy; neměl by se spokojit s pojmem magistrát, ale vysvětlit, jaký magistrát a pro koho byl kompetentní. Textu by určitě prospělo, kdyby byla činnost Ústředny více zařazena do širšího kontextu perzekuce židovského obyvatelstva. Vysvětlení by si zasloužilo také to, jaké místo v nacistické politice vůči Židům hrálo jejich vystěhovávání a kdy se celková nacistická koncepce posunula směrem k jejich fyzickému vyhlazování.

Autor projevuje značný zájem o personální složení Ústředny. Určitě důležitý je pokus o obecnější typologickou charakteristiku zaměstnanců, kteří v ní působili. Z něho je dobře patrné, jakým lidem se v podmínkách nacistického režimu otevíraly možnosti kariérního vzestupu a jací lidé pak s tímto režimem byli existenčně spjatí. Nemůžeme ale pominout fakt, že velkou většinu těchto údajů autor převzal z významné práce Hanse Safriana.

Za nejcennější část práce pokládám poměrně podrobný popis vlastního řízení, které museli židovští žadatelé o vystěhování podstoupit. Autor přitom názorně ukazuje, kolik dokumentů bylo třeba zajistit, co všechno se mělo posuzovat, jaké byrokratické šikaně a úřednické libovůli byli vystaveni. Přínosné jsou po mém soudu i zmínky o písemnostech, které v rámci procesu povolení k vystěhování vznikaly. Díky tomu představuje předložená práce i pozitivní příspěvek na poli moderní diplomatiky, která si dosud období německé okupace všímala jen málo.

Závěrem mohu konstatovat, že navzdory výše uvedeným výhradám (k nim je třeba ještě přidat její bohužel nízkou jazykovou úroveň) patří text kol. Felgra nepochybně mezi kvalitní studentské práce, která navíc odkrývá prostor pro další výzkum. Lze si jen přát, aby v něm kol. Felgr dále pokračoval.

V Praze 6. 4. 2020

Mgr. Jan Dobeš, Ph.D.